

розповідь, оповиті не так ідеєю пізнання світу, як прагненням реалізувати свої духовні наміри у досягненні Святої Землі. Цілеспрямовано тяжіючи до християнських святинь і зосереджуючись на їх описах, В. Григорович-Барський захоплюється передусім розмаїттям і поліфонічністю світу, який відкривається перед ним у часово-просторових вимірах. Мандрівникові не властива, як паломникам попереднього періоду, вибірковість у зображенні побаченого, почутого, пережитого – він нагромаджує у своїх записках найрізноманітніший матеріал, від чого твір перетворюється на химерний резервуар, з якого можна почерпнути відомості як світського, так і релігійного характеру. Громіздкі інформативні ряди, чергування загального плану зображення із сумлінним опрацюванням деталей, нарощення основних повідомлень за рахунок дрібних фактів, намагання сти-

лістично пов'язати і поєднати все, що заноситься у твір, – все це надає «Мандрам» барокової вишуканості та багатства форм [1, с. 733–747].

Можливо, саме цей автор був найближчим у своєму творі до того, щоб засвідчити «універсальну картину світу», зобразити час і простір, які найбільше виражають таке поняття.

Висновки. Ідея про універсальність бароко виявилася міфом, який намагалися деякі дослідники цієї епохи і цього стилю розгорнути у своїх наукових розвідках. Будь-який стиль чи тип творчості не може претендувати на універсальність, маючи певні смислові і художні доміанти, які здатні зображувати дійсність і творити «картину світу» лише зі свого погляду, зі своїх методологічних позицій. Бароко у цьому розумінні не становить собою винятку, то наближаючись, то віддаляючись від універсального зображення світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білоус П. Мандрівка до цілющих джерел: післямова. *Василь Григорович-Барський. Мандри по Святих місцях Сходу з 1723 по 1747 рік* / пер. з давньоукр. П.В. Білоуса. Київ, 2000. С. 733–747.
2. Ісіченко Ігор, архієпископ. Історія української літератури : епоха Бароко XVII – XVIII ст. Львів – Харків – Київ. 2011. 568 с.
3. Криса Б. Пересотворення світу. Українська поезія XVII–XVIII століть. Львів, 1997. 216 с.
4. Українська література XVII ст.: Синкретична писемність. Поезія. Драматургія. Белетристика. Київ, 1987. 608 с.
5. Ушкалов Л. Українське барокове богомислення: Сім етюдів про Григорія Сковороду. Харків, 2001. 221 с.
6. Чижевський Д. Українське літературне бароко: Вибрані праці з давньої літератури. Київ, 2003. 576 с.
7. Шевчук Валерій. Муза Роксоланська : у 2 кн. Кн. 2. Київ, 2005. 728 с.

УДК 821.161.2.09-4(051)

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.15.36>

РАННЯ ЕСЕЇСТИКА БОГДАНА КРАВЦІВА (ДОЕМІГРАЦІЙНИЙ ПЕРІОД)

EARLY ESSAYISTICS OF BOHDAN KRAVTSIV (PRE-MIGRATION PERIOD)

Василишин І.П.,

orcid.org/0000-0001-5036-4716

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Національного університету «Львівська політехніка»

У статті розглянуто ранню есеїстику Богдана Кравціва, яку автор опублікував уперше ще в пластовому часописі «Молоде життя». У ньому з'явилися й поетичні твори письменника, і ранні прозові, згодом постали публікації в часописах «Дажбог», «Голос», «Обрії», «Напередодні», «Вісті», «Голос нації». Деякі з них, як і «Молоде життя» (1923–1925), редагував сам Б. Кравців: «Вісті» (1934), «Голос нації» (1936), літературно-мистецький журнал «Дажбог» (1932–33, 1935–36), «Обрії» (1936–37). 1938 року у Львові, як своєрідний підсумок його публіцистично-есеїстичної творчості, вийшла збірка вибраних творів «Дон Кіхот в Альказарі», надрукованих попередньо в різних виданнях протягом 1923–1938 рр.

Досліджено, що публікації Б. Кравціва цього періоду відповідно до їхньої жанрової специфіки та ідейно-тематичного наповнення можна визначити як публіцистичну есеїстику з белетристичним ухилом, також як пластову (за своєю специфікою) есеїстику з її громадянськими та суспільно-політичними складниками на різних етапах творчості письменника; літературно-критичну есеїстику; історико-біографічну з окремими елементами науково-популярної та суспільно-політичної есеїстики.

Есеїстика Богдана Кравціва 20–30-х років відображає цілий історичний і духово-культурний пласт – те, що видатний німецький філософ Фрідріх Гегель визначив, як “Zeitgeist” – «дух епохи». Це, власне, період трагічного усвідомлення поразки українських національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., час розчарувань й намагання проаналізувати причини краху української державності. Проте це також і час формування й вишколу в Західній Україні суспільно активної національної молоді, починаючи від перших невеликих гуртків «Пласту», які первісно сформувалися в альма-матер західноукраїнського пластового руху – Львівській академічній гімназії, а згодом і до легендарних пластових куренів, як-от «Лісові Чорти»; таємного Українського Університету (1921–1925 рр.) й західноукраїнської студентської молоді.

Ключові слова: часописи, есеїстика, стиль, ідейно-тематичне наповнення, авторський імператив.

The article considers the early essays of Bohdan Kravtsiv, which the author published for the first time in the plast magazine “Young Life”. Both poetic and early prose works appeared in it, and later publications appeared in the magazines “Dazhbog”, “Voice”, “Horizons”, “On the Eve”, “News”, and “Voice of the Nation”. Some of them, as well as “Young Life” (1923–1925), were edited by B. Kravtsiv himself: “News” (1934), “Voice of the Nation” (1936), literary and art magazine “Dazhbog” (1932–33, 1935–36), “Horizons” (1936–37). In 1938 in Lviv, as a kind of result of his journalistic and essay work, a collection of selected works “Don Quixote in Alcazar” was published, previously published in various publications during 1923–1938.

It is investigated that B. Kravtsiv’s publications of this period in accordance with their genre specificity and ideological and thematic content can be defined as journalistic essays with a fictional bias, as well as layered (by its specificity) essays with its civic and socio-political components at different stages of creativity; literary-critical essays; historical and biographical with some elements of popular science and socio-political essays.

Bohdan Kravtsiv’s essays of the 1920s and 1930s reflect a whole historical and spiritual-cultural layer – what the eminent German philosopher Friedrich Hegel defined as “Zeitgeist” – “the spirit of the era”. This is, in fact, a period of tragic realization of the defeat of the Ukrainian national liberation struggles of 1917–1921, a time of disappointments and attempts to analyze the reasons for the collapse of Ukrainian statehood. However, it is also a time of formation and training of socially active national youth in Western Ukraine, starting from the first small groups of Plast, which were originally formed in the alma mater of the Western Ukrainian formation movement – Lviv Academic Gymnasium, and later to the legendary formation huts. here are “Forest Devils”; secret Ukrainian University (1921–1925) and Western Ukrainian student youth.

Key words: magazines, essays, style, ideological and thematic content, author’s imperative.

Постановка проблеми. Публікувати свою ранню есеїстику Богдан Кравців почав ще в пластовому часописі «Молоде життя», у якому з’явилися й поетичні твори письменника, і ранні прозові, згодом постали публікації в часописах «Дажбог», «Голос», «Обрії», «Напередодні», «Вісті», «Голос нації». Деякі з них, як і «Молоде життя» (1923–1925), редагував сам Б. Кравців: «Вісті» (1934), «Голос нації» (1936), літературно-мистецький журнал «Дажбог» (1932–33, 1935–36), «Обрії» (1936–37). 1938 року у Львові, як своєрідний підсумок його публіцистично-есеїстичної творчості, вийшла збірка вибраних творів, опублікованих попередньо в різних часописах протягом 1923–1938 рр., «Дон Кіхот в Альказарі» (Дон Кіхот в Альказарі. Накладом автора. Марка видавництва роботи М. Бутовича (Друковано 1 000 примірників у друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові). Львів, 1938).

Більше настільки активно Богдан Кравців до цього жанру не повертався, і наступні його публіцистичні та наукові літературознавчі, мистецькознавчі, історичні та суспільно-політичні статті мали вже зовсім інший характер. Хоча в пресі час від часу з’являлася й есеїстика Б. Кравціва, особливо пов’язана, як і в роки його юності й молодості, з життям українського «Пласту». Так, здавалося б, вичерпана й завершена (частину творів з періодичних видань Б. Кравців опублікував у збірках, інша залишилася лише на

сторінках періодики) тема есеїстики Кравціва, спалахує знову в 40–50-х рр. У 1958 році, як своєрідне відлуння тих довоєнних років, у журналі українського пластуна «Молоде життя» (*листопад-грудень, ч. 8 (144)*), який колись редагував письменник ще у 20-х рр., і який йому знову довелось редагувати, підтримуючи рідний «Пласт» в 50-х роках уже в США, з’являється ліричний есей «На шляху великої пригоди» під тим самим відомим колись кравцівським псевдонімом 20-х років, тільки трохи зміненним відповідно до сучасного правопису – «Самотній Олень, Л. Ч.» (*раніше Самітний Олень, Л. Ч. (Л. Ч. – «Лісові Чорти» – пластовий курінь Богдана Кравціва, а потім і його сина Миколи-Гордія – прим. І. В.)*). Цей есей, написаний, правда, з приводу трагічної загибелі трьох американських скавтів, має в собі відлуння тієї романтичної натхненної есеїстики юного Кравціва-пластуна, а потім уже змужнілого й досвідченого, загартованого в’язницею, учасника УВО та ОУН. Стиль есею, ідейно-тематичне наповнення, його риторика (звертання до молоді, заклики-побажання) – традиційний для творчості письменника 20–30-х рр.: «Найголовнішою прикметою молодості був завжди в минулому і залишився ним сьогодні, і буде в майбутньому нестримний порив до великого, до незнаного, бажання пережити велику пригоду у широкому світі прекрасних див і чудес.

Цей подив, ці бажання були для молоді всіх часів і всіх народів ніби світлом далеких зір, що ваблять мандрувати, відкривати все нові обрії, знаходити все нові острови. З цього пориву й бажання, що запалювали серця не тільки юнаків, але й мужів, родилися великі почини, винаходи й відкриття» [3, с. 1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях літературознавців знаходимо жанрові визначення ранньої есеїстики Б. Кравціва: як «публіцистичну творчість», не конкретизуючи її жанрово, трактує його есеїстику О. Тарнавський [9, с. 30], згадуючи збірку «Дон Кіхот в Альказарі»; як «прозо-поезію» характеризує есеї поета, вміщені в циклі «Казка вогню» (Дорога, 1929) Б. Бойчук, зазначаючи, що «...є тут навіть дуже цікавий цикл прозо-поезії «Казка вогню», яка, на відміну від його тодішніх регулярних строф, вирізняється органічністю і нескваністю стилю, більшим розмахом, більшою свободою поруху рядків та філософською вдумливістю. Поет, на жаль, ніколи більше до цього жанру (прозо-поезії) не повертався» [1, с. 8] (*хоча, як було сказано попередньо, есеї Б. Кравціва й пізніше друкувалися в періодиці (прим. – І. В.); як «поезію в прозі» визначає твори з циклу «Казка вогню» Т. Салига, підкреслюючи, що «... врешті, цикл поезій у прозі під назвою «Казка вогню», що становив другий розділ збірки «Дорога», говорив про поета як про автора своєрідного поетичного зору і непересічного хисту» [8, с. 5].*

Постановка завдання. Повертаючись до есеїстики Богдана Кравціва 20–30 рр., зазначимо, що частину творів письменник умістив в окремому циклі «Казка вогню» до першої збірки «Дорога» (1929), іншу – до збірки «Дон Кіхот в Альказарі» (1938), ще частина залишилася лише на сторінках періодичних видань, з тих чи інших міркувань, потреби чи можливостей не зібрана й окремо не опублікована автором. Про це найкраще сказав сам Б. Кравців у передмові до «Дон Кіхота в Альказарі»: «Писання подане в оцій збірці – це тільки частина того, що – від осені 1923 року, коли автор почав редагувати «Молоде Життя», появлялося в різних, здебільше редагованих ним виданнях. Не всі статті, що підходили б до цієї збірки, передруковані тут: деякі друкував уже автор у збірці «Дорога», деякі ж взагалі не дійшли до читача, ще інші довелося з таких чи інших оглядів залишити поза збіркою.

А й тих шістнадцять, що в збірці – в більшості принагідних, викликуваних тією чи іншою подією, книжкою чи мандрівкою – вибрав автор зумисне, вважаючи, може й надто суб'єктивно, що всі вони

пройняті одним «духом»: прочуттями, поривами і мріями покоління, до якого автор себе зараховує і якого виразником був і хоче бути [2, с. 3].

Тому й присвячена збірка поколінню, що вже народилося й мало з часом стати поруч зі своїми батьками. Підкреслюючи це, Б. Кравців пише, «...присвячуючи свою книжку Синові своєму Гордієві і Його Ровесникам, автор бажає гаряче, щоб жили вони вже в такому світі, в якому б мрії, пориви і «змаги з вітряками» сьогоднішнього покоління були уже тільки гомоном минулого – далеким, чудним і незрозумілим» [2, с. 2]. Метою нашої статті є дослідження ранньої есеїстики Богдана Кравціва, друкованої в західноукраїнських виданнях. Підсумовуючи сказане дослідниками-літературознавцями й враховуючи художньо-публіцистичну специфіку, ідейно-тематичне наповнення, архітектоніку, лексичні та мовностильові ознаки прозової творчості Богдана Кравціва, можемо говорити, власне, про есеїстику письменника 20–30-х рр.

Виклад основного матеріалу. Суть жанрової специфіки свої прозових творів цього періоду визначив, по суті, сам автор, окресливши їхній ідейно-тематичний контекст, причину й мету їхньої появи, зазначивши, зрештою, у «Слові від автора» («Дон Кіхот в Альказарі») про те, що «...Автор бо не претендує у своїх статтях на розв'язку якихось «важливих» проблем, не хоче ставити їх: він тільки в таку чи іншу хвилину, з того чи іншого приводу або й спонуки пробує вловити, висловити те, що хвилювало чи хвилює, тривожило чи тривожить, поривало чи пориває сучасне йому покоління» [2, с. 3] (пор. жанрове визначення есею в «Літературознавчому словнику-довіднику»: «есе (*фр. essai – спроба, нарис, начерк*) – невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію і висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного приводу чи питання і не претендує на вичерпне і визначальне трактування теми. Характерні ознаки Е. – логічність викладу, що наближає його певною мірою до наукової літератури, дбайливе ставлення до художньої форми. Зазвичай Е. виражає нове, суб'єктивне слово про щось і має філософський, історико-біографічний, публіцистичний, літературно-критичний, науково-популярний чи чисто белетристичний характер. Стиль Е. відрізняється образністю, афористичністю, використанням свіжих метафор, нових поетичних образів, свідомою настановою на розмовну інтонацію і лексику. Він здавна формувався у творах, у яких на перший план виступає особистість автора. Пограничними жанрами для Е. є поезія в прозі

та науковий нарис або філософський трактат» [7, с. 249]. Отже, практично вся характеристика есею як художньо-публіцистичного жанру тією чи іншою мірою, з основним, проте, жанровим акцентом, виявляється у прозових творах Б. Кравціва 20–30 рр., та й в есеїстиці, друкованій у періодиці пізніших років. Твори письменника цього періоду відповідно до їхньої жанрової специфіки та ідейно-тематичного наповнення можна визначити як публіцистичну есеїстику з белетристичним ухилом, також як пластову (за своєю специфікою) есеїстику з її громадянськими та суспільно-політичними складниками на різних етапах творчості Б. Кравціва («*Avanti*» («*Молоде Життя*», 1 листопада 1925), «3 першим снігом...» («*Молоде Життя*», 1 грудня 1925), «На провесні» («*Молоде Життя*», 15 березня 1926), «Обласний пластовий табор на Соколі 1926» («*Молоде Життя*», серпень-жовтень 1926), «При листопадовій ватрі» («*Молоде Життя*», 15 листопада 1926), «Нехай живе хлопець!» («*Молоде Життя*», 15 січня 1927), «У пластовій «мандрівці до успіху» («*Молоде Життя*», 15 лютого 1927), «Наше свято» («*Молоде Життя*», 15 березня 1927), «Під чорно-злото-червоним прапором» (Промова з приводу посвячення прапору «*Лісових Чортів*», 22 червня 1929), «Коли зніметься вихор» («*Обрії*», 29 жовтня 1936), «Творити і формувати життя» («*Дажбог*», вересень 1934), «Доба жорстока як вовчиця» («*Напередодні*», 15 жовтня 1937), «Завжди обличчям до бурі» («*Голос*», 2 травня 1937); літературно-критичну есеїстику («*Стрілецька пісня*» («*Студ. Шлях*», липень – серпень 1934), «До перемоги й визволенню» («*Дажбог*», 15 березня 1935), «Наша доба й література» («*Обрії*», 13 лютого 1936), «Два покоління» («*Обрії*», 27 лютого 1936, 23 квітня 1936), «Франко і сучасність» («*Обрії*», 4 червня 1936); історико-біографічну есеїстику з окремими елементами науково-популярної «В столиці Осьмомисла й Шестикрильця» («*Голос*», 22 серпня 1937), «У зустрічі з селом» («*Голос Нації*», 11 жовтня 1936), «Січневої ночі» («*Напередодні*», 30 січня 1938); і врешті «Дон Кіхот в Альказарі» («*Обрії*», 15 жовтня 1936) має яскраві ознаки суспільно-політичної есеїстики, хоча її елементи присутні й в багатьох інших творах письменника.

Есеїстика Кравціва, друкована здебільшого в «Молодому житті», охоплює тематику пластового життя з його буднями і святами, проблемами й досягненнями. Воно розгортається початково як романтична пригода на фоні казково-магічної природи могутніх Карпат, й овіяне легендарною українською минувиною лицарства і скріплене

міцними, непохитними узами юнацького братерства. І вже в перших есеях юного митця починають звучати громадянські нотки, що згодом переростають у суспільно-політичні акорди. «Коли ви отсе зрозумієте, – звертається він до друзів-пластунів, підсумовуючи сказане в кінці есею «*Avanti*» (*avanti* – з *итал.* *вперед* – прим. І. В.), – тоді ваша велика ціль, яку ви як діти і юнаки вбираєте в казку і саджаєте на скляних горах, у недоступних замках стане для вас питанням життя, питанням існування і ви підете її добувати не мечами на крилатих конях фантазії, а щоденною працею в рядах суспільности» [4, с. 486]. Уже в ранній есеїстиці Б. Кравціва з'являється романтика чину (*на початку – байронівського характеру*), бо вже в ранніх творах вимальовується й кристалізується постать майбутнього громадсько-політичного діяча. Тому багато творів Б. Кравціва в кінці часто містять розгорнутий підсумок сказаного й висновки з елементами дидактики: «З мандрівок, з проходів з душею, надиханою красою й величчю природи, і буйним юнацьким вдоволенням вертайте в свої домівки, до праці над поширенням й закріпленням свого знання. Бо пластун, як будучий громадянин, знає свою й чужу науку, літературу й мистецтво, цікавиться й бере участь у своїм суспільнім життю. І бути пластуном не значить протоптувати тільки стежки в пушах та горах, але й пробивати шлях своїй культурі, своїм національним стремлінням» [4, 486] (3 першим снігом...»); І я знаю, що це ви – шалені, безглузді юнаки, наче горді старинні моряки, для яких «не було конечним жити, але конечним було плисти все вперед» – підете новими шляхами для самого чину, для боротьби, для жадоби перемоги. І з безжурним усміхом, граючись зі життям і смертю, добуватимете недоступні верхів'я національного духа, що охопити величне і могутнє, великий ідеал вічної України» [4, с. 487] (При листопадовій ватрі»); «І нехай нам згори накидують форми, приписи, нехай нам кажуть, «що нам можна, а чого не можна», – доки буде хоч би один український хлопець, який з усміхом пластуна перескакуватиме всі колоди й перешкоди, доти він один буде вибирати свій шлях і творити своє життя. Бо кожна форма, рух, уклад чи організація є для хлопця, а не хлопець для них. Він їх добиває, творить, а коли треба, розбиває і шукає інших. То ж – «нехай живе хлопець»... [4, с. 492] (Нехай живе хлопець!»). Уже в ранніх есеях Б. Кравціва відчутно, як розпочинається боротьба, спочатку непомітно, між лірикою і чином в душі митця, який щойно стає на шлях формування своєї творчості – між юним поетом-ліриком та поетом-сус-

пільником, пластуном-бійцем, що прагне стати не лише громадським діячем, а й воїном-захисником, воїном-визволителем і вбачає своє майбутнє в служінні Вітчизні не лише словом, але й чином, і, якщо потрібно, то й збройним спротивом, і ... самопожертвою. Проте в есеїстиці Кравціва вони гармонійно співіснують: Кравців-лірик – у ліричній, романтичній складовій есеїстики, Кравців-суспільник – у її громадянській, потім – у суспільно-політичній. Настрояві пейзажні описи, казково-поетичні візії й заворожливо-міфологічний світ (*особливо карпатської*) природи («Ліс кличе», «На верхів'я», «При листопадовій ватрі», «Свято весни», «Завжди обличчям до бурі» та інші) створюють ту художню атмосферу, що й визначає лірико-романтичний складник ранньої есеїстики. Як приклад, наведемо декілька ліричних уривків: «Коли часом понад мури міста всміхнеться до мене клапоть синього розсміяного неба, коли нараз безмежною тугою за даллю – подихом широких піль обвіє мене східний вітер, коли мої очі всміхнуться в погоні за рано збудженим метеликом, коли вбоге дівчатко простягне до мене з-під морозного муру китичку підсніжників, – я знаю, що десь вже спливають льоди, тануть сніги, що по гаях розпукають бруньки, маленький підсніжник прориває кайдани снігу, а там над полями під небом – змагаючися ще часом із зимними вітрами, сніговою метелицею – жайворон піснею заливається...» [4, с. 34] («Свято весни»); «І я знаю: це ліс мене кличе... І я мрію, що завтра розіб'ю шатро на якійсь лісовій галяві, щоб отвореними очима і серцем дивитися у світ і в життя, багаті тайнами і казками. Дивитися й почувати, як ліс живе, слухати, про що сосни шумлять, молитися сходам і заходам сонця – набирати сили й радості до змагань за скибку хліба щоденного, за п'ядь землі рідної, за промінчик сонця: за краще майбутнє!» [4, с. 36] («Ліс кличе») чи «Є слово соковите, повне змісту і привабу, слово тасмне і горде, що, вимовляючи його, груди віддихають широко і голова знімається переможно вгору, слово, що пахне солоною далечню, вітром і бурею, що само про себе бринить як поклик у барвистий і багатий світ невідомого. Це слово – море!» [4, с. 517] («Завжди обличчям до бурі»). Вони наповнені тонким відчуттям митця-лірика, лірико-філософською рефлексією, магічною силою його уяви.

Водночас есеїстика Кравціва сповнена емоційно-бурхливої, нестримної творчої енергії митця, яка звучить у кравцівському романтико-героїчному стилі через заклично-дієвий імператив громадянського обов'язку й чину: «Здається,

видно! Горять тут і там, неначе вогні верховинців, що бережуть ночами свою працю! Душа підіймається у вірі, і я пластун – сторож, неначе колись вартовий Запорожців, переक्ликаючися, кличу в темряву: *Паліть вогні! Паліть вогні! Щоб ясно стало як вдень, щоб ми не заспали! Паліть вогні!*» [4, 34] («Казка вогню»). Авторський імператив виявляється значною мірою в стилістичному полі митця – у використанні великої кількості дієслів наказового способу й формуванні лаконічних неозначено-особових та узагальнено-особових окличних речень, звертань та лексики із заклично-дієвою семантикою. Крім того, започаткований в ранній есеїстиці Богдана Кравціва на рівні мотиву героїчного чину, самопожертви й героїчної загибелі концепт смерті, трансформується згодом в екзистенційне “*emento mori*” уже в наступних поетичних збірках митця, де переважатимуть лірико-філософські мотиви й лірико-філософська рефлексія, особливо співзвучні із рількеанськими, – в «Глосарії» і «Квітоліті».

«Драму роздвоєння» митця – суспільника (*навіть як своєрідну трагедію творчості – прим. І. В.*) аналізують критики й літературознавці, про неї пише в статті з характерною назвою «Між Каменою і бойовою стійкою» Юрій Лавріненко, підкреслюючи, що [...] Кравців барокову стихію майже загубив, глибин української трагедії не схопив, а клясичні сонети й олександрини Рильського та Зерова переніс на свій поетичний матеріал дещо схематично чи й механічно. Боги не визнають поділу. («Не сотвори собі ніякого кумира...»). Також і богиня Камена владно вимагає одновірства, повноти самовідданості поета. Він не сміє розмінюватись, якщо хоче повного успіху. А Кравців однією половиною душі належав до Камени, а другою до бойової стійки. Бойова стійка тут – це не тільки гарячкова праця в підпіллі і роки тюрми. Це щоденна затрата основного часу на різні потреби націоналістичного руху, як також на громадську і культурну працю» [6, с. 34]. І все ж таки не відомо, наскільки геніальнішим поетом, ніж він був насправді, міг стати Богдан Кравців, якби присвятив своє життя винятково Музам і Камени. Бо саме це «роздвоєння» чи боротьба між митцем і суспільником, навіть, швидше, гармонія боротьби, спричинила в результаті ту потужну творчо-інтелектуальну синергію, що стала рушійною силою в житті Богдана Кравціва і з часом витворила багатогранну постать не лише блискучого поета-лірика, а й натхненного поета-суспільника, безкомпромісного поета-воїна, громадсько-політичного діяча, публіциста, редактора й науковця.

Деякі ранні есеї Кравціва окреслюють коло його майбутньої науково-дослідницької літературознавчої й публіцистичної діяльності наступних років. Так, есеї «До перемоги й визволення», у якому автор підкреслив: «І все частіше будиться в нас нехіть до всякого офіційного «шевченкознавства», що здається не минуло «ніже титли, ніже тії коми» Шевченкової творчості, що хоче нас трафаретно повчати, хто, чим і т. д. був, є й буде для нас Шевченко. І водночас зростає бажання й намагання підійти ближче до поета і його творчості, до людини, що, як ніколи, стає близькою й рідною своїми переживаннями, своєю перемогою над неволею сучасному українському поколінню» [4, с. 496–497], – започаткує численні наукові розвідки й шевченкознавчу публіцистику Богдана Кравціва («І слово пламенем взялось...», «Небезпечний «Кобзар», «Кобзар» під цензурою», «Шевченкознавство в соціалістичній дійсності», «Остракізм в шевченкознавчій бібліографії», «Доля українського шевченкознавства в УРСР», «Шевченко і його творчість», «Нові текстологічні дослідження і текст шевченківських поезій 1857 – 1861», «Коли ми діждемося Вашингтона», «Мистецька спадщина Т. Шевченка і її вивчення»), яка міститиме аналіз Шевченкових творів, висвітлюватиме постаті видатних українських шевченкознавців, характеристику видань творів Шевченка як в еміграції, так і в УРСР, й стане обороною від фальсифікацій Шевченкової творчості в радянській Україні. Есеї «В столиці Осьмомисла й Шестикрильця», де автор з властивою йому історичною точністю й тонким ліризмом описує віднайдені у Галичі українським археологом й істориком Я. Пастернаком собор Успенія Пресвятої Богородиці, споруджений галицьким князем Ярославом Осьмомислом, продовжать літературознавчі статті й наукові розвідки з української історії, давньої літератури, міфології («Мітологія української землі», Міфологічний світ «Слова о полку Ігоревім» та ін.). Літературно-критичний есеї «Два покоління», у якому Кравців гостро критично аналізує творчість молодомузівців й полемізує з Петром Карманським, та есеї «Наша доба й література» про постать Д. Донцова й діяльність «Літературно-наукового вісника» й «Вісника» згодом переростуть у численну літературознавчу й літературно-критичну публіцистику Б. Кравціва – від наукових аналітичних статей («Франко-лірик», «Богдан Лепкий – поет галицького Поділля», «Лірика Євгена Маланюка», «Леонід Мосендз і його «Останній пророк», «Протуберанці серця і кредо

Івана Драча» та ін.) – до гостро критичних, полемічних виступів на захист української літератури й культури загалом («Під безперервним тиском», «Фальшування фольклорного матеріялу», «Прогресування русифікації в Українській РСР», «Літературна реакція в наступі», «Поезія Лесі Українки під радянською цензурою», «Бій за реабілітацію Миколи Зерова» тощо). А есеї «Дон Кіхот в Альказарі» з виведеними на контрасті героїко-романтичним образом Сервантесових Дон Кіхота і приземлено міщанським – Санчо Панси, в якому Б. Кравців оспівує героїчних захисників Альказару й гостро критикує політику тогочасної Європи, продовжать його статті зі суспільно-політичної публіцистики.

Висновки. Есеїстика Богдана Кравціва 20–30-х років відображає цілий історичний й духово-культурний пласт – те, що видатний німецький філософ Фрідріх Гегель визначив, як “Zeitgeist” (нім. букв. «дух часу») – «дух епохи». Це, власне, період трагічного усвідомлення поразки українських національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., час розчарувань й намагання проаналізувати причини краху української державності. Проте це також і час формування й вишколу в Західній Україні суспільно активної національної молоді, починаючи від перших невеликих гуртків «Пласту», які первісно сформувалися в альма-матер західноукраїнського пластового руху – Львівській академічній гімназії, а згодом і до легендарних пластових куренів, як-от «Лісові Чорти»; таємного Українського Університету (1921–1925 рр.) й львівського студентства, про діяльність якого Б. Кравців писав: «На загально-студентському форумі тих років відбувалися такі маркантні процеси, як переможна боротьба з комунізуючим і соціалістичним напрямом серед студентства і як скристалізування й оформлення новітнього націоналістичного руху тієї доби. Це з ідеологічно-світоглядових і політичних доповідей і дискусій, проведених і на терені студентських товариств і напівлегально існуючого товариства наукових викладів ім. Петра Могили виріс початково виключно студентський Союз Української Націоналістичної Молоді, провідники якого – тодішні студенти – стали співтворцями і співорганізаторами Організації Українських Націоналістів, що відіграла таку видатну роль у тридцятих роках на Західно-Українських Землях і що дала потому початок Українській Повстанській Армії» [5, с. 88–89]. Це був період, коли українська молодь невдовзі в лавах СУНМ (*Союзу української націоналістичної молоді*),

УВО (Української військової організації), ОУН (Організації українських націоналістів) чинила спротив польській окупаційній владі, а пізніше в лавах УПА (Української повстанської армії) воювала і проти московських, і проти нацистських загарбників-окупантів. «В цих роках, – підкреслював Б. Кравців, – коріняться ідеї й гасла

вже не тільки студентського, але й загального західноукраїнського резистансу» [5, с. 89].

20–30 роки – це також час бурхливого розвитку української літератури й культури загалом, що виходила на новий щабель розуміння, висвітлення і національних, державницьких, і загальносвітових духових та культурних цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойчук Богдан. Вступна стаття. *Богдан Кравців: Зібрані твори*. Т. 1. Нью-Йорк : В-во Нью-Йоркської групи, 1978. С. 7–18.
2. Кравців Б. Дон Кіхот в Альказарі. Львів, 1938. 95 с.
3. Кравців Б. На шляху великої пригоди. *Журнал українського пластуництва «Молоде життя»*. Ч. 8 (144). Нью-Йорк, листопад–грудень 1958. С. 1.
4. Кравців Б. Під рідними і зорями чужими / упоряд. Т. Салига, І. Васишин. Львів : Світ, 2018. 648 с. (Серія «Ad fonts» – «До джерел»).
5. Кравців Б. Студентський Львів. *Альманах Українського Народного Союзу на рік 1970*. Річник 60-ий: Вид-во «Свобода». Джерзі Сіті – Нью-Йорк, 1970. С. 81–90.
6. Лаврінченко Ю. Між Каменою і бойовою стійкою. *Сучасність*. 5 (77), травень 1967. Мюнхен. С. 28–36.
7. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. Київ : ВЦ «Академія», 1997. 752 с. (Nota bene).
8. Салига Т. «...З-під «зір чужих» у «дні колишні»... (Богдан Кравців)». *Богдан Кравців. Під рідними і зорями чужими* / упоряд. Т. Салига, І. Васишин. Львів : Світ, 2018. 648 с. (Серія «Ad fontes» – «До джерел»). С. 3–23.
9. Тарнавський О. Поетичний шлях Богдана Кравцева. У другу річницю смерті поета. *Сучасність*, 1977. Ч. 11 (203). С. 18–39.

УДК 821.161.2.09

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.15.37>

ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕТАМОДЕРНІЗМ У ПОЕЗІЇ ТА ПРОЗІ ПИСЬМЕННИКІВ ЗАКАРПАТТЯ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ПЕТРА МІДЯНКИ ТА МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ)

ECOLOGICAL METAMODERNISM IN THE POETRY AND PROSE OF TRANSCARPATHIAN WRITERS (BASED ON THE WORKS OF PETRO MIDIANKA AND MYROSLAV DOCHYNETS)

Вертипорох О.В.,

orcid.org/0000-0001-6488-6945

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української літератури та компаративістики

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

У статті проаналізовано трансформацію екологічної проблематики в поезії і прозі сучасних письменників Закарпаття – Петра Мідянки та Мирослава Дочинця. Проблема означено з перспективи екокритичного прочитання – нового для вітчизняного літературознавства напрямку інтерпретації літературних явищ. Означено основні аспекти «зелених студій»: джерела методології, художні версії глобальних екологічних проблем, пізнавальний та виховний аспект таких творів літератури, специфіку художності творів на екологічну тематику тощо. Указано на інтердисциплінарний дискурс екокритики, зв'язок з іншими методологічними підходами у літературознавстві (психоаналізом, семіотикою, постструктуралізмом тощо). Акцентовано на тому, що для української літератури різних періодів актуальними є теми гармонійного єднання людини і природи (Леся Українка, М. Коцюбинський, О. Кобилянська, Б.-І. Антонич, Ліна Костенко, М. Дочинець, Є. Пашковський, Г. Тарасюк, Г. Пагутяк, Л. Дереш тощо).

Основою студії є літературознавчий аналіз екоцентричної авторефлексії у творчості закарпатських письменників – Петра Мідянки і Мирослава Дочинця. Досліджено екологічні мотиви і теми у їх творах, зокрема, порушення екологічної рівноваги між людським радикалізмом і природними ресурсами, бачення виходу з цієї кризи, котре полягає у повноцінному єднанні з природою, з правічним минулим, визнанням себе частиною земної гармонії, а не